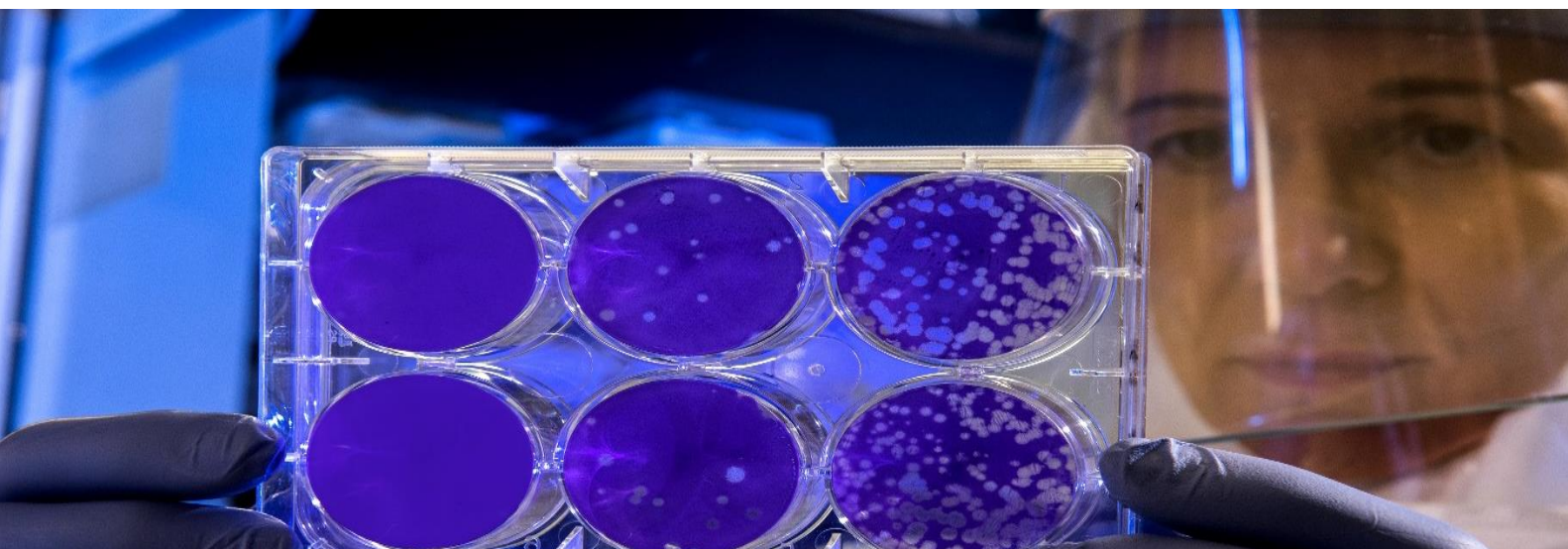

Transitie naar proefdiervrij

Het belang van paradigmaverandering

Bericht aan het parlement

Nederland wil internationaal voorloper zijn in de transitie naar proefdiervrije innovatie. De veiligheidswaarborging van nieuwe stoffen is echter nog sterk afhankelijk van proefdieronderzoek. Ook het bestaande onderzoekstelsel werkt dierproeven in de hand.

Het Rathenau Instituut geeft de volgende aandachtspunten mee voor het debat over dierproeven:

- Het kan averechts werken om alleen te zoeken naar alternatieven voor dierproeven. Praktijken veranderen mogelijk niet zolang die alternatieven er niet zijn.
- Proefdiervrije innovatie vraagt om een andere manier van denken over onderzoek. Het is belangrijk deze paradigmaverandering blijvend te stimuleren.

Dierproeven

Dierproeven worden sinds lange tijd gezien als noodzakelijk. Zowel voor wetenschappelijk onderzoek naar het ontstaan van ziekten, als voor het toetsen van de effectiviteit en veiligheid van medicijnen en de veiligheid van nieuwe stoffen en materialen. Maar tijden veranderen. In de samenleving neemt de zorg om het welzijn van (proef)dieren toe.^{1 2}

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft in 2018 het voortouw genomen om Nederland voorloper te maken in de transitie naar proefdiervrije innovatie (de Transitie Proefdiervrije Innovatie, TPI).³ De Kamer voert de druk op om deze transitie te versnellen.

Aandachtspunten bij het commissiedebat

Het Rathenau Instituut zet op basis van eerdere rapporten een aantal aandachtspunten op een rij die van nut kunnen zijn voor het commissiedebat Dierproeven.

1. Focus op de alternatieven alleen kan averechts werken.

Alternatieven voor dierproeven spelen een belangrijke rol in de transitie naar een dierproefvrij Nederland. Het is dan ook belangrijk om de huidige stand van alternatieven te bespreken en de ontwikkeling ervan te stimuleren. Maar exclusieve aandacht voor alternatieven kan ook belemmerend zijn voor het verder reduceren van het aantal dierproeven. We noemen drie punten uit ons rapport Van Aap naar Beter, waarin we onderzochten hoe het gebruik van apen als proefdier omlaag zou kunnen in Nederland.⁴

- Het denken in termen van alternatieven heeft als **risico dat praktijken niet veranderen zolang die alternatieven er niet zijn**. Met de focus op alternatieven stimuleer je niet de motivatie om nu al iets te veranderen. Het is de vraag hoe nu al een nieuwe manier van onderzoek en kennisvergaring ontwikkeld kan worden, die tot een andere manier van onderzoek doen uitnodigt.
- De **investering in alternatieven leidt niet logischerwijs tot de afname van het aantal dierproeven**. Het is zelfs mogelijk dat de investering in alternatieven voor méér dierproeven zorgt, omdat deze gevalideerd dienen te worden als een volwaardig alternatief.
- De focus op alternatieven neemt niet weg dat **regelgevende instanties nog steeds dierproeven nodig hebben om de veiligheid van chemische stoffen**

¹ RDA (2019), RDA publieksenquête 'De staat van het dier'. Online: <https://www.rda.nl/nieuws/nieuws/2019/02/14/publieksonderzoek-de-staat-van-het-dier>

² EU Monitor (2022). Special Eurobarometer 442: Attitudes of Europeans towards Animal Welfare. Online: https://data.europa.eu/data/datasets/s2096_84_4_442_eng?locale=en

³ 32336-121 Brief regering d.d. 21 juli 2021 – C.J. Schouten, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Het vervolg van 2021-2023 van het programma Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI).

⁴ Ingrid Geesink, Lisa van Bodegom en Melanie Peters (2017). Van aap naar beter - Een verkenning en dialoog over proeven met apen. Den Haag: Rathenau Instituut.

en geneesmiddelen te waarborgen. Met een goede reden: de bescherming van de veiligheid van mensen. Het is dus ook belangrijk om na te denken over de mate waarin dierproeven nodig zijn om veiligheid te waarborgen.

2. Proefdier vrije innovatie vraagt om anders denken

In Van Aap naar Beter suggereert het Rathenau Instituut om de ‘**3B’s**’ een prominente plek te geven: **b**etere wetenschap, **b**etere regelgeving en **b**etere antwoorden op maatschappelijke vragen. Voor een soortgelijke paradigmaverschuiving werd ook gepleit door lid de Groot (D66) tijdens het commissiedebat op 11 april 2019.⁵ Op twee fronten is die paradigmaverschuiving nodig:

- Niet alleen het verfijnen, vervangen en verbeteren (de traditionele ‘3V’s’ die de basis vormen van de transitie naar proefdiervrij onderzoek) moeten centraal staan, maar ook een innovatieve en **andere manier van denken over kennisvergaring**. Wat is de achterliggende vraag van het onderzoek? Welke kennis moet daarvoor beschikbaar zijn? Op welke manier moet dat onderzoek gedaan worden? Kijk kritisch of een diemodel relevant is voor de vraag, en of het diemodel daadwerkelijk de gewenste informatie levert. Binnen het TPI is hier aandacht voor, bijvoorbeeld met het consortium dat bouwt aan een Virtual Human Platform (VHP). Dat is een lerend platform dat uitsluitend gebaseerd is op de menselijke fysiologie en biologie, waarmee de veiligheid van chemische stoffen beoordeeld kan worden zonder gebruik van proefdieren.⁶
- Ook het **toetsen van veiligheid van stoffen met dieren zou opnieuw besproken kunnen worden met diverse stakeholders** (bedrijven, burgers, regulerende instanties). Soms zijn er achterhaalde onderliggende eisen bij veiligheidstoetsing, die de vraag naar proefdieren mogelijk onnodig hoog houden. Ook het ontwikkelen van nieuwe medicijnen en materialen, die slechts een variant zijn van de bestaande en vergelijkbare effecten of eigenschappen hebben, zorgt voor een blijvende vraag naar dierproeven. De verwachte bijdrage van de nieuwe stof aan maatschappelijke uitdagingen kan worden meegewogen bij het toestaan van dierproeven voor testen van veiligheid van de nieuwe stoffen.

Handelingsopties

Kamerleden kunnen het kabinet vragen om een aantal zaken te onderzoeken of te faciliteren.

- **Evalueer de strategie om proefdier vrije innovatie te bereiken ook in het licht van de ‘3B’s’** en stel vast of de strategie aanpassing behoeft. Zet eventueel als vervolg van TPI een strategie voor de 3B’s in.

⁵ Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32336-104.html>

⁶ 32336-121 Brief regering d.d. 21 juli 2021 – C.J. Schouten, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Het vervolg van 2021-2023 van het programma Transitie Proefdier vrije Innovatie (TPI).

- **Faciliteer binnen de wetenschap en overheid (als subsidieverstrekker) breed de discussie over nieuwe manieren van onderzoek doen** (paradigmaverschuiving), waarbij niet de alternatieven voor dierproeven centraal staan, maar de cruciale wetenschappelijke vragen waarop antwoorden nodig zijn. De Nationale Wetenschapsagenda (NWA) financiert tot 2026 een consortium dat onderzoek doet naar de acceptatie en implementatie van proefdiervrije modellen voor veiligheidsbeoordeling. Het is belangrijk dat er ook in de toekomst financiële middelen vrij blijven voor dit soort initiatieven. Hierin moet een innovatieve en andere manier van denken over kennisvergaring centraal staan (zie de 3 B's).
- Daar waar **alternatieven voor dierproeven waardevol** zijn, moet onderzoek ernaar en ontwikkeling ervan met gerichte **subsidiestrategieën en publicatiebeleid** van tijdschriften worden **gestimuleerd, zodat het aantrekkelijk wordt voor onderzoekers om zich hierop te richten**. Zo heeft TPI zich ingezet om prijzen die proefdiervrij onderzoek waarderen – zoals de Willie van Heumenprijs, de Hugo van Poelgeestprijs en de LUSH-prijs – meer aandacht te geven.⁷
- Stel niet zozeer 'toetsen van veiligheid met dieren' ter discussie, maar **voer wel de discussie over de fundamentele oorzaken** die leiden tot veel **vraag naar testen van veiligheid met dierproeven**. Kijk naar de onderliggende eisen die de vraag naar proefdieren hoog houden en onderzoek hoe die eisen aangepast kunnen worden met de kennis van nu. Dit moet bij voorkeur internationaal gebeuren. Dit zou bijvoorbeeld binnen het EU-brede actieplan kunnen, dat inzet op het uifaseren van dierproeven in Europa.

Conclusie

Dierproeven zijn een delicate kwestie. Het politieke ongeduld neemt toe vanwege de trage voortgang richting proefdiervrij onderzoek. Tegelijkertijd is de ruimte om te kunnen innoveren een groot goed. Maar meer dan ooit spelen ethische overwegingen een rol. Wanneer we de transitie naar dierproefvrije innovatie willen versnellen, is investeren in alternatieven niet genoeg. Toewerken naar een paradigmaverschuiving lijkt onontkoombaar.

---

⁷ 32336-121 Brief regering d.d. 21 juli 2021 – C.J. Schouten, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Het vervolg van 2021-2023 van het programma Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI).

Relevante publicaties

Dit bericht is een verkorte en geüpdatete versie van het bericht: Sneller en gericht naar proefdiervrij onderzoek. Het Rathenau Instituut draagt bij aan de politieke en publieke meningsvorming over onder andere biotechnologie. Dit heeft de afgelopen jaren geleid tot een aantal publicaties die de basis vormden voor dit bericht:

Van aap naar beter. Een verkenning en dialoog over proeven met apen.
(Rapport, 2017)

Excellent is niet gewoon. (Rapport, 2018)

Missiegericht innovatiebeleid in uitvoering. (Bericht aan het parlement, 2019)

Genome editing bij planten en gewassen. (Rapport, 2019)